

זכרון עולם

האשה
החשובה ודפית
צדקה וחסד

**מרת
ורדה שניצר**

ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

**מאורות
הדף היומי**

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד

משה שניצר

ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

ח'תם סופר 3 תד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, י"ד אלול תשפ"ה **מסכת הוריות ו' - י"ב ♦ טהרות ג', י' - ג', י"ד** גליון מס' 1372

השבוע בגליון

♦ רב בן שלש עשרה ירושה מחיים! ♦ סדרי השלטון בעם ישראל ♦ עדותו של המן על ... מנהגי חג השבועות! ♦ הפרדס שנתרם כדי לספק תפוחים לבית הכנסת

♦ "לעולם ילמד אדם תורה שלא לשמה" ♦ "כדי אכילת פרס" ♦ שמונה שיטות מהו משך הזמן של "כדי אכילת פרס" ♦ כיצד חישב ה"מרחשת" בוילנא, את המרחק מבית המקדש ל"גדיון" ♦ בנו של החזן שאיבד את קולו וירש את אביו בחייו

♦ הן בלבד יורש את משרת אביו

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

אי אי אי

אלול. חודש אלול, החודש שבו הורים שולחים ילד אל הישיבה ולאחר יום הכיפורים הוא חוזר אליהם כשארשת בגרות על פניו. העלם הצעיר נכנס בבת אחת אל עולם הרצינות, אל היכל ההזדככות, אל חודש הרחמים והסליחות. שיחות מוסר נוקבות, שיש בהן כדי להעמיד יצור אנוש על מקומו, סדרי מוסר מטהרי נפש, תפילות משתפכות ואווירה רצינית, משנים את סופו של הילד הגדול לתחילתו של נער קטן ומשתיתים בקרבו את הבסיס לבניית עולמו הרוחני.

כזה הוא גם המעשה הבא, אשר תוכו אינו רצון עלילה, ועליות ומורדות אינן משמשות בו בערבוביה. אינך יודע כיצד בדיוק לאחוז במעשה ולהציגו, אך מהיכן שלא תתפסנו המעשה עצמו משדר גלי צמרמורת רוחניים, שאפשר לרכוב עליהם ולהתקדם עוד קצת אל היעד. אל יום הדין.

מעשה זה התפרסם לפני כמה עשורים בחוברת פנימית של ארגון אל המקורות, והיא חולקה למגידי השיעור של הארגון שעסק בקירוב רחוקים. תודתו לקורא הנאמן י. כ. על טרחתו להשיג את החוברת לטובת קוראי מאורות הדף היומי.

★ ★ ★

ר' שמחה השתקן, כך היה קרוי בפי מכריו ויודעיו מימי מצוקת הגטו ואחר כך במחנות הריכוז. לא שמחה היה שמו, אך פניו השמחות תדיר גלגלו עליו את המחצית הראשונה של שמו, ר' שמחה, וכן היה נקרא בתחילה. לאחר שר' שמחה נוסף צץ לפתע

דף י/ב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה

"לעולם ילמד אדם תורה שלא לשמה"

בסוגייתנו מבואר, כי אף שיש ללמוד תורה "לשמה", היינו: כמטרה ולא כאמצעי, מכל מקום, רשאי אדם לעסוק בתורה שלא לשמה, כי "מתוך שלא לשמה בא לשמה". לצד גמרתנו, מציגים בעלי התוספות (ברכות יז/א ד"ה "העושה שלא לשמה") את דברי הגמרא (שם): "וכל העושה שלא לשמה **נוח לו שלא נברא**", ומבארים, כי שתי הסוגיות עוסקות בשני מקרים שונים. גמרתנו מתייחסת לאדם הלומד מתוך מטרה לרכוש לעצמו כבוד ותהילה, ועליו נאמר - "מתוך שלא לשמה בא לשמה". ואילו הגמרא במסכת ברכות מתייחסת לאדם הלומד כדי לצבור ידע שבאמצעותו יוכל לקנטר את חבריו. זה - "נוח לו שלא נברא".

כדעת בעלי התוספות נקטו רוב הראשונים (תוס' הר"י שירילאון ברכות י"ז ע"א, ספר חסידים סי' רפ"ט, תוס' הרא"ש ברכות שם, הרשב"א, "מגן אבות" פ"ד משנה ד' ועוד). אולם, הריטב"א (יומא עב/א, וכן התוס' ישינים והתוס' רא"ש שם) מחמיר וכותב, כי הלימוד לשם כבוד אסור גם הוא, וכוונת גמרתנו המתירה לימוד "שלא לשמה" היא, שמותר לאדם ללמוד מפני יראת העונש, ועל ידי כך יגיע ללימוד מתוך אהבת תורה.

מה בכל זאת יעשה אדם הלומד תורה, ואינו מצליח להגיע לדרגת לימוד תורה לשמה - וכי אין כל תועלת בלימוד? (עיי' "דברי שאול" מגילה יח/א, לבעל ה"שואל ומשיב"). רבינו הנצי"ב זצ"ל (שו"ת "משיב דבר" ח"א סי' מ"ד) מסביר, כי כוונת גמרתנו "שמתוך שלא לשמה בא לשמה" היא, שגם אם הוא עצמו לא יזכה ללמוד תורה לשמה, הרי שהדור הבא אחרי, שאף הוא יהיה בתורה בעקבות האב, יזכה ללמוד תורה לשמה. לשם כך כדאי לאדם לעסוק בתורה שלא לשמה, אף כל ימיו (עיי"ש שהוכיח כן מהגמרא בסנהדרין קה/ב).

הגר"ח מוואלאז'ין זצ"ל כותב ("נפש החיים" ב"פרקים" פ"א), כי לא יתכן שאדם ילמד במשך כל ימיו לשם כבוד בלבד. זוהי, לדבריו, כוונת הגמרא "**לעולם ילמד אדם**" - מובטח לו לאדם הלומד תורה בקביעות, שזמן מה לאחר תחילת לימודו הוא יתכוון ללמוד "לשמה", אף אם בשעה שהחל ללמוד התכוון "שלא לשמה" [מאידך, אין הכרח שבעתיד ילמד "לשמה" בלבד. אלא, שמובטח לו, כי חלק מכל לימוד ולימוד יהיה "לשמה" ועל ידי כך יתעלה כל לימודו].

סוף סוף, "לשמה" זה מהו, מה יש לכוון? לדברי רבי יהודה החסיד (ספר חסידים סי' תתקמ"ד) "לשמה" פירושו שהלומד חושב בליבו "כל מה שאלמד - אקיים" (וכ"כ רבי חיים פלאגי בספרו "זכירה לחיים" ח"ב מד/ד). ה"ח'תם סופר" זצ"ל (נדרים פא/א) מגדיר זאת באופן הבא: העוסק בתורה כשמטרתו היחידה

זעילוי נשמת

מרת **טויבא ברמן** ע"ה

ב"ר אלעזר מאיר ז"ל נלב"ע ט"ו באלול תשמ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידו הר"ר **יעקב (זק) ברמן** ומשפ' שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **יוסף גלדצהלר** ז"ל

ב"ר יהודה לייב ז"ל נלב"ע י"ט באלול תשל"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו הר"ר **לוסיאן גלדצהלר** ומשפחתו שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **גבריאל יצחק מי - זהב** ז"ל ב"ר אלעזר ישראל ז"ל

נלב"ע י"ג אלול תשע"ד **תנצב"ה**

הונצח ע"י רעייתו **רבקה מי - זהב** בתדלחט"א וילדי **מיכל, מאיר, ספי וחגי** וב"ב

היא לדעת כיצד לקיים את המצווה, אינו זוכה על ידי לימוד זה לדרגה הגבוהה של לימוד תורה "לשמה", מאחר שלא יתכן שלימוד שנועד לשם קיום המצווה יהא חשוב יותר מן המצווה עצמה, שהרי נאמר, כי "תורה מגנא ומצלא" בכל זמן, לעומת המצווה המעניקה הגנה לאדם בשעת קיומה בלבד. רק הלומד תורה "לשמה", לימוד לשם לימוד, כפי שציוונו הבורא יתברך, מתעלה לדרגה הגבוהה של לימוד התורה הראוי [ועיי' "נפש החיים" שער ד' פ"ג ובס' "רוח חיים" עמ"ס אבות פ"ו משנה א'. וידועים דברי האדמו"ר בעל ה"אבני נזר" זצ"ל בהקדמה לספרו "אגלי טל", הובאו בהרחבה בגליון 453]. בחידושו למסכת פסחים (ג/ב) ה"ח"תם סופר" זצ"ל מוסיף, כי על הלומד תורה "לשמה" לכוון, שהלימוד יישר את מחשבותיו ואת דעותיו לרצון ה'. יש לציין, שאף אדם הלומד "שלא לשמה", ראוי שתהיה מחשבתו להגיע מתוך כך ללימוד התורה לשמה ("מעלות התורה" נ"ב הוצאה החדשה).

דף יא/א שאכל חצי כזית חלב כשהוא הדיוט ונתמנה ועבר והשלימו
"כדי אכילת פרס"

אחד הרגעים החשובים ביותר לבילוי הסדר, הוא זמן אכילת כזית המצה שיש לאכול ב"כדי אכילת פרס". כלומר, יש לסיים את כזית המצה בתוך שיעור הזמן שבו ניתן לאכול "פרס" לחם, היינו: חצי לחם, שגודלו שליש הקב - כמות הזהה לנפח של ארבע ביצים.

שמונה שיטות מהו משך הזמן של "כדי אכילת פרס": עד כאן הכל ברור וידוע, אלא שיש לברר, מהו משך הזמן של אכילת לחם בנפח של ארבע ביצים. מספר הדעות בעניין זה, זהה למספר האפשרויות שיש בין שתי דקות לתשע דקות... יש אומרים שאורכו של זמן זה הוא תשע דקות (עיי' "משנה ברורה" סי' תרי"ח ס"ק כ"א בשם ה"ח"תם סופר"). בשם בעל ה"תניא" זצ"ל מוסרים, כי משך זמן זה הוא שמונה דקות ("גולות עליית" מקואות פ"י מ"ז). יש אומרים שבע דקות ("כף החיים" סי' ר"י ס"ק ח'), ויש המפחיתים את שיעור הזמן לשש דקות (שו"ת "צמח צדק" החדש סי' ט'), ויש הסוברים, כי שיעור "כדי אכילת פרס" הוא חמש דקות בלבד ("תכלת מרדכי" בפתיחה אות י'). לעומתם, יש הדורשים מן האוכל לעשות כן תוך ארבע דקות ואף תוך שלש דקות ("ערוך השלח" סי' ר"ב סעי' ח'), ויש שמצמצמים את משך הזמן עד לשתי דקות בלבד! (עיי' שו"ת "ח"תם סופר" ח"ו סי' ט"ז וסי' כ"ג).

הגאון רבי יוסף שלו אלישיב זצ"ל העיר, כי דעת המצמצמים את משך הזמן של "כדי אכילת פרס" עד לשתי דקות בלבד תמוהה, נוכח התרחיש המתואר בסוגייתנו, לפיו יתכן, שאדם יאכל חצי "כזית" חלב, יתמנה לנשיא הסנהדרין, יסולק מן הנשיאות ולאחר מכן יאכל חצי "כזית" נוסף מן החלב, וכל זאת, בתוך שיעור הזמן של "כדי אכילת פרס". היתכן, שבתוך שתי דקות ניתן לדחוס אכילת חצי "כזית", מינוי על ידי הסנהדרין - בהסכמת כולם, הדחה מתפקיד זה, ואכילת חצי "כזית" נוסף? (שבת שבתון עמ' ש"מ).

כיצד חישוב "מרחשת" בוילנא, את המרחק מבית המקדש ל"גדיון": בהקשר לנידון זה, ראוי להתייחס לחישוב מרתק, שנערך על ידי בעל ה"מרחשת" רבה של וילנא: בתוספתא (זבים פ"א) נאמר, כי משך הזמן הנדרש לאדם להלך ממעיין השילוח למקום מסוים בבית המקדש ששמו "גדיון", הוא כשיעור הזמן הנדרש לאדם לטבול ולהתנגב פעמיים. על בסיס תוספתא זו, חישוב בעל ה"מרחשת", ממקום מושבו בוילנא הרחוקה, את המרחק בין מעיין השילוח לגדיון, כלהלן. הגמרא (כריתות יג/א) משערת, כי משך הזמן הדרוש לטבילת אדם הוא מעט פחות משיעור "כדי אכילת פרס". אנו יודעים כעת, כי ההליכה ממעיין השילוח ל"גדיון" שווה לארבע פעמים שיעור "כדי אכילת פרס", שכן, זהו הזמן בו יכול אדם לטבול פעמיים ולהתנגב פעמיים, וכל טבילה וכל ניגוב אורכים כשיעור "כדי אכילת פרס" ("ח"תם סופר" שם).

נותר לנו לברר כמה אמות אדם מסוגל ללכת בשיעור זמן של "כדי אכילת פרס". בגמרא (סוכה כו/א) מבואר, שזמן האכילה של "כביצה", הוא כזמן הליכת מאה אמות, הוי אומר, שבזמן של שיעור "כדי אכילת פרס" ניתן להלך כארבע מאות אמה, שהרי "פרס" הוא נפח של ארבע ביצים. המרחק בין בית המקדש למעיין השילוח, שנאמד על ידי חז"ל כזהה לארבעה שיעורי "כדי אכילת פרס", הוא, איפוא, אלף ושש מאות אמה (מידות ושיעורי תורה פ"כ הערה 86).

דף יא/ב ואין מושחין מלך בן מלך

בנו של החזן שאיבד את קולו וירש את אביו בחייו

בגמרתנו מבואר, כי המלכות עוברת בירושה מאב לבן, וכן פסק הרמב"ם (הל' מלכים פ"א ה"ז): "ומאחר שמושחין המלך, הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם, שהמלכות ירושה... ולא המלכות בלבד, אלא כל השררות וכל המינויים שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". במקום נוסף (הל' כלי המקדש פ"ד הל' כ') מדגיש הרמב"ם: "מלמד, שהמלכות ירושה, והוא הדין לכל שררה שבקרב ישראל, שהזוכה לה זוכה לעצמו ולזרעו". כמובן, מציין הרמב"ם, (שם), כי כל זאת בתנאי שהבן "ממלא מקומו בחכמה או ביראה, אף על פי שאינו כמותו בחכמה".

הבן בלבד יורש את משרת אביו: אנו נוטים להניח, כי כל קרובי בעל המשרה, הנחשבים כיורשי ממונו, הם גם אלו הראויים לרשת את משרותיו הציבוריות. אולם, יש המדייקים מדברי הרמב"ם:

ונוצר בלבול בין השניים, נקרא שמו בישראל ר' שמחה השתקן, על שום שהיה שותק תדיר, וגם את המילים הבודדות שהוציא מפיו, שקל היטב במוחו והפך בהן, עד שהדפן מבית הבליעה אל לשונו, כאדם הנאלץ למסור יהלומים לנושיו.

מילים לא הוציא מפיו, אך הברות הוציא ר' שמחה השתקן גם הוציא. מאי משמע הברות? בכל הזדמנות שנקרתה בפניו, היה ר' שמחה השתקן אומר, ספק לעצמו ספק לאחרים, אי א"י א"י, כן, אי א"י, לא פחות ולא יותר. נדמה היה, כי לא בא אי א"י זה, אלא כדי לפצותו על חסכון המילים שנהג בו בקפדנות. באותה מידה שבה היה קומץ את פיו ושומר את לשונו, כך היו אי א"י א"י אלו מזומנים תדיר בגרונו, ונפלטם בנקל בכל הזדמנות, כאומרים, אל דאגה, יש עוד רבים מאיתנו אצל ר' שמחה, לא נכלה.

לא הרי אי א"י של שחרית, כהרי אי א"י של ערבית. עיתים היה אומרם בעליות, והיו האי א"י מתנגנים מגרונו כמחרוזת ניגונים, כל אי בתו משלו, מכיל עצמה ותוכן עצמיים, ובד בבד מהווה חלק מציורה גדולה. בשעת חיפזון, היו האי א"י מובלים החוצה הימנו במקשה אחת, כגרעינים הנוקשים זה בקדקדו של זה בשעה שהם מתגלגלים ממעמקי החבית אל ארגזיו של הגלעינאי, ובימי צר ומצוק, לא חסרו כאלה, היו האי א"י לובשים שק ואפר, יגון ואנחה, עד שכל אי ואי בפני עצמו היה בו כדי לשבר לבו של אדם ולהביאו לידי עצבון.

איש לא הנין לשאול את ר' שמחה השתקן, אי א"י זה מה טיבו, מאין הוא בא ולאן הוא הולך. ארשת פניו של ר' שמחה השתקן ענתה בו, כי איש של כבוד הוא, אדם הידוע היטב מה הוא עושה. ר' שמחה היה יהודי של צורה. לא שקומתו זקופה היתה ומראה פניו מהודר היה - הרשעים השחיתו את זקנו וכופפו את קומתו - אך עיניו היוקדות מלאו פקחות, ומבטו החדוד הסיר כל ספק מלבם של אותם אנשים אשר בתחילה שקלו ואמדו בתוך תוכם את מידת צלילותו. היה ברור להם כי אי א"י זה טומן בחובו דבר-מה שאינו נראה על פני השטח, אך גם הצעירים שרוח נותרה בהם לא שאלוהו מאומה. ידוע ידעו הכל, כי ר' שמחה יאזין לשאלה בשתיקה כשהיו רחב על פניו, ובטרם פרידתו יגיב באי א"י.

אי א"י

פעם, סיפר ניצול שואה, שכבנו על הדרגשים בצריף, חשיכה כיסתה את הצריף, ודומה כי היקום כולו היה אפל. רוחנו נכאה היתה ועצבות נוראה כרסמה בנו. והנה, נשמע קולו הצרוד של ר' שמחה השתקן, אי א"י אי א"י אי א"י, כך, עולה - יורד - מונטי - מרגיע - עולה - עולה - רוטט - מתמשך - רועד, אי א"י אי א"י. שתקנו. ר' שמחה השתקן קיבל מאיתנו עידוד שבשתיקה, וקינתו, נגינתו, הומויה, דמתה עלינו כשיר ערש המתנגן לעולל רך בשנים לאורה של עשית בבית חם ומוגן. לבו של בעל תפילה לשעבר, באחד מבתי הכנסת הגדולים של פולין, הפשיר ונמס באווירה היהודית-עגמומית, והוא החל לזמזם חלשות ניגון עתיק יומין, ללא מילים, רק מנגינה מתמשכת, חוזרת על עצמה ללא הפסקה, שוב ושוב, כאורך הגלות, הטומנת בחובה את אותן צרות על אותם יהודים במחזוריות מתגלגלת. עוד יהודים הצטרפו אל הניגון. זה שנים לא שרנו בצוותא, ועתה, לא ליל הסדר, לא סעודת ליל שבת, לא סעודה שלישית, ובכל זאת, ניצוץ מהיכל העצב שבעולם הנגינה הבלתי דרך חלוננו האפל, והעיר את תאי הנגינה שבמוחנו.

לאחר כמחצית השעה של כיסופים טמירים, התחטאות פנימית ואחדות מוצקה, שוב השתתרה שתיקה בחלל הצריף. עייפנו. המחר בפתח, ומבחינת נוגשניו הוא בוודאי לא יהיה קל מיום האתמול. יכול להיות רק יותר גרוע. לפתע, נשמע קולו של נער צעיר, "ר' שמחה, זוהי הזדמנות שבה תואיל בטובך לגלות לנו, מה טיבו של האי א"י אי א"י השגור על לשונך".

שקט מוחלט השתרר בצריף. ר' שמחה השתקן שתק, לאחר מכן הגיב באי א"י אי א"י ספקני, הוא התלבט אם לענות אם לאו, ולבסוף החליט כי עת רצון היא ותשובתו התקבל על לב חבריו.
באישון ליל, שעות מספר לפני היום המפריך הבא, תחת חופת כוכבים של מחנה ריכוז, בצל האפל של ארובות הכבשנים העשנים, אשר פלטו את עשן אחיהם, על דרגש בתוך הגיהנום האנושי, התיישב

"ירושה לבנו ולבן בנו... זוכה לעצמו ולזרעו" כי בניו אחריו בלבד הם היורשים את משרתו הציבורית (עיי' שו"ת "אבני נזר" יו"ד סי' ש"ב אות נ"ו).

רב בן שלש עשרה: אחד מן המקרים המעניינים של ירושת משרה רבנית אירע לפני כארבע מאות וחמישים שנה בצרפת, כאשר הרב המקומי הלך לעולמו, ובני קהילתו ביקשו להושיב בראשם את רבי משה אלשיך כממלא מקומו. אך רבי שלמה אלקבץ מנע מינוי זה והורה, שיש להמתין עד אשר יגדל בנו הקטן של הרב המנוח, וכאשר הגיע הקטן לגיל מצוות הושיבוהו במקום אביו (תשו' מהר"י אריפול, ב"גינת ורדים" יו"ד כלל ג' סי' ח').

דור הולך ודור בא, ומטבע הדברים, מפעם לפעם מעסיקה סוגיה הלכתית זו את בני הקהילות באשר הם. "חתם סופר" זצ"ל (שו"ת או"ח סי' י"ג) נדרש לפרשיה סבוכה, כאשר "ראש הרבנים" הלך לעולמו וראשי הקהל התלבטו, אם למנות למשרה נכבדה זו את בנו שהיה תלמיד חכם וירא שמים, או למנות תחתיו יהודי אחר, תלמיד חכם מופלג ומפורסם.

היתכן ראש ללא ראש? "חתם סופר" השיב להם, כי במקרה זה לא תועיל לבן ירושת אבותיו. שכן, מהות משרת "ראש הרבנים" היא לשמש כרב של הרבנים ולייעץ להם במקרים סבוכים. לא יתכן, הוא כותב, למנות אדם מסויים כ"ראש הרבנים" כאשר יש רבנים גדולים הימנו, שהרי כבר אינו "ראש". מעניין לצטט את חתימת דבריו: "מכל מקום, אני כמטיל קוצים בעיני הרבה רבנים. על כן, לכשיגיע הדבר לכלל זה צריך מיתון והתחכמות, והזמן יגיד לטובה. ואחתום בברכה מרובה, כנפשו היקרה ונפש אוהב נאמן... משה"ק סופר מפפד"מ".

ומכאן נעבור לרובד נוסף בהלכות ירושת משרות. פעמים, נושא המשרה מאריך ימים על ממלכתו, אך ברבות השנים הוא חש כי תש כוחו. האם רשאי הוא להוריש את משרתו לבנו בעודו בחייו?

ירושה מחיים! לכאורה, ירושה אינה אלא לאחר מיתה, ולא ניתן לעשות כן מחיים. אולם, כל הפוסקים העוסקים בנושא זה מציינים את החזן שזכה להתייחסותו של הרשב"א (שו"ת ח"א סי' ש'), לאחר שקולו הערב פרח ונעלם ברבות השנים, והוא ביקש להעמיד את בנו תחתיו. הרשב"א קבע, כי רשאי הוא להוריש את המשרה לבנו, וכן נפסק להלכה (רמ"א או"ח סי' נ"ג סעי' כ"ה). ירושה מחיים!

בספר "עמק ברכה" (להג"ר אריה פומרנצ'יק זצ"ל עמ' י"ד) מציין, כי אכן, שלא כירושת הממון, שבה נאמר (במדבר כ"ז) "איש כי ימות... והעברתם את נחלתו", בירושת המלכות, ממנה נלמדים דיני הירושה של משרות אחרות נאמר (דברים י"ז), "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו", היינו, הוא ובניו כלולים בצוותא, ומלכות בניו אינה מותנית במיתתו. אף ראייה מעניינת לכך הוא מביא מסוגייתנו בה נאמר: "ואין מושחין מלך בן מלך". כלומר, בן מלך אינו זקוק שימשחוהו כדי להתמנות למלך, מאחר שהמלכות עוברת אליו בירושה. בהקשר לכך, מבואר בגמרא, כי שלמה המלך ירש את המלכות ומלך על עם ישראל עוד בחייו אביו, ולא היה זקוק שימשחוהו כדי להתמנות למלך, אלא מפני אדניה שערער על ממלכתו.

הוכחה נוספת לכך, שירושת המשרות אינה תלויה במותו של המוריש, מביא בעל "אבני נזר" (שו"ת שם אות נ"ו), מדברי הגמרא (סוכה מה/ב) המשבחת את יותם המלך בן עוזיה (עיי' רש"י שם ד"ה "יותם") על ענוותנותו המופלגת, שאף על פי שאביו עוזיהו המלך הצטרע והודח מממלכתו, כמבואר בגמרתנו (י"א), הוא לא נטל את כתר המלכות עד יום מותו של אביו, למרות שהוא היה ראוי לרשת את כסא ממלכתו. הרי לנו, כי לבנו יאתה המלוכה עוד בחייו אביו, משום שירושת המשרות יכולה להתבצע עוד בחייו המוריש.

בספר "מנחת ש"י" (סי' צ"ב) מעלה על פי זה נידון מעניין, אם בן יורש את משרת אביו כאשר כוחו של בעל המשרה עדיין במוותו ואין כל מניעה שימשיך לכהן בתפקידו, אלא שהוא בחר לעקור ממקומו [ע"ע בספר המפתח על הרמב"ם הל' מלכים פ"א הל' ז' ד"ה "אי דין ירושה דווקא לאחר מיתה או גם מחייו", שם מבואר שירושת מלכות אינה כירושת נחלה].

דף יא/ב לא יסור שבט מיהודה

סדרי השלטון בעם ישראל

בסוגייתנו אנו למדים על סדרי השלטון בעם ישראל - "מלך", "שבט", "מחוקק", "ריש גלותא" ועוד. הגרי"ז מבריסק זצ"ל מתאר את המערכת השלטונית בעם ישראל כפי שנקבעה על ידי התורה (הגרי"ז הלוי זצ"ל בספרו על התורה דברים לא/ז).

שתי שררות ראשיות יש בעם ישראל - מלך ונשיא הסנהדרין, ועל שני נושאי משרות אלו הזהירה התורה את עם ישראל (שמות כב/כז): "ונשיא בעמך לא תאר" (עיי' רמב"ם הל' סנהדרין פ' כ"ו הל' א'). הרמב"ם בפירושו על התורה (שם) מגדיר את מיקומם של המלך והנשיא - המלך הוא ראש ממשלת המלוכה, והנשיא הוא ראש ממשלת התורה (עיי"ש).

על ההבדל בין שררת המלך לשררת נשיא הסנהדרין, אנו למדים בגמרתנו, האומרת: "לא יסור שבט מיהודה" - זה ראש גולה שבבבל, שרודה את ישראל במקל. "ומחוקק מבין רגליו" - אלו בני בניו של הלל [שהיה נשיא], שמלמדים תורה לישראל ברבים.

ר' שמחה השתקן והסביר בעדינות: "מצוות שיויתי ה' לנגדי תמיד, כוללת שש מצוות תדירות, כמובא בספר החינוך ובביאור הלכה (או"ח סימן א'): א. להאמין בקדוש ברוך הוא. ב. שלא להאמין באלוהים אחרים. ג. לייחד את ה' - ה' אחד. ד. לירא את הקב"ה. ה. לאהוב את הקב"ה. ו. שלא לתור אחר מחשבת הלב ואחר ראיית העיניים.

גווים דוויים התרוממו מעל דרגשיהם, ראשים מוכים הוטו לכיוונו של ר' שמחה, ידיים פצועות תמכו את הגוף כדי להזדקף ולהאזין, בשעה שר' שמחה השתקן המשיך לשאת את דבריו בקולו הצרוד. "במצבנו הנוכחי, יהודים יקרים, אתם יודעים, אין אפשרות לקיים מצוות רבות. לפיכך אני משתדל לקיים ביתר שאת את אותן המצוות אשר בידי לקיימן. כדי להקל על עצמי לזכור ולקיימן תדיר יצאתי סימן בעל שלש הברות, אֵי אֵי אֵי, המזכיר לי את שש המצוות הללו, של שיויתי ה' לנגדי תמיד.

ה"אלף" של הא' הראשון - "אנוכי ה'." "היוד" - לא יהיה לך. ה"אלף" של הא' השני - אַחַד, ה"יוד" - יראת ה'. ה"אלף" של הא' השלישי - אַהֲבַת ה', ה"יוד" - "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, המילה "עיניכם" מצטלצלת באזני כאות "יוד", התנצל ר' שמחה השתקן והשתק.

כולנו שתקנו.

אֵי אֵי אֵי.

יהודי של צורה? צורה של יהודי?

הממעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 474 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

הוריות דף ד/ב עד שיהיו כולן ראויין להוראה

רוצח בקמץ ורוצח בפתח

חז"ל אמרו (עבודה זרה ט"ז/ב), כי מי שלא הגיע להוראה ומורה, ומי שהגיע להוראה ואינו מורה, הרי הם כרוצחים.

הגר"א זצ"ל רמז זאת בדברי התורה "לא תרצח". שהנה, את האות "צדיק" ניתן לנקד בשני אופנים: בקמץ - לא תרצח, ובפתח - לא תרצח [והן תלויות בקריאה, אם היא בטעם עליון או בטעם תחתון, כידוע]. למהר: יש רציחה שהיא ב'קמץ', במה שקמץ פיו ולא הורה, היינו, תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. ויש רציחה שהיא ב'פתח', שפתח פיו והורה למרות שהיה ראוי לו לאותו תלמיד לקמץ פיו ולא להורות. שניהם רוצחים הם... ("קול אליהו").

דף ה/ב שבת אחד דאיקרי קהל

7 X 77

אחר שנשחרר הגר"ז מלאדי זצ"ל, בעל התניא, ממאסרו השני, נסע אל הגאון רבי משה חפץ מצוואס. כשנדברו שני הגאונים ביניהם, בקש רבי משה חפץ מבעל התניא להסביר לו את פשר המחלוקת בין המדרשים הבאים: אחר חטא העגל כשעמד משה רבינו להתפלל לפני הקב"ה, נאמר במדרש רבה על ספר שמות (פרשה מ"ד פסוק ז'), כי הוא העמיד **שבעה** צדיקים שיגנו על ישראל. לעומת זאת, במדרש רבה על ספר דברים (פרשה ג' פסוק ט"ו) נאמר, שמושה העמיד **שבעים ושבעה** צדיקים שיגנו על ישראל.

ענה לו הגר"ז מלאדי, כי המדרשים חלוקים ביניהם באותה המחלוקת שבסוגייתנו, אם כל ישראל יחדיו הם המוגדרים כ"קהל", או שמא גם כל שבט ושבט בפני עצמו מוגדר כ"קהל". לדעת המדרש רבה על ספר שמות, עם ישראל כולו הוא המוגדר "קהל", אך שבט אחד אינו נקרא "קהל", ולפיכך, די לעם ישראל בשבעה צדיקים שיגנו עליו. ואילו מדרש רבה על ספר דברים סובר, כי כל שבט ושבט בפני עצמו נקרא "קהל", ולפיכך, יש צורך בשבעים ושבעה צדיקים להגן על עם ישראל. שכן, אם ננכה את שבט לוי שלא חטא ואינו זקוק לכפרה על חטא העגל, ישארו

לאורך ההסטוריה של עמנו, לא כיהן אדם אחד הן כמלך והן כנשיא הסנהדרין, מלבד שניים. הראשון היה משה רבינו ע"ה, אשר כיהן כמלך כמפורש בגמרא (זבחים קב/א), וכראש הסנהדרין כמובא במסכת סנהדרין (ב/א). השני שזכה לכך, היה תלמידו וממלא מקומו, יהושע בן נון, אשר גם הוא היה מלך (יומא עג/ב) ונשיא הסנהדרין (סנהדרין יג/ב) [שם מבואר שמשה רבינו סמכו להיות תחתיו, וסמיכה אינה שייכת במלכות].

מה בין מלך לנשיא? כוחו של המלך וסמכויותיו השלטוניות אינם מוגבלים, ונובעים מתוקף תפקידו ושררתו. לעומת זאת, סמכותו של נשיא הסנהדרין תלויה בחברי הסנהדרין, ושלטונו אינו עצמאי באופן מוחלט.

דף יב/א השתא דאמרת סימנא מילתא היא

עדותו של המן על ... מנהגי חג השבועות!

מעניין לקרוא עדות, שנמסרה לפני שנים רבות על ידי אדם מפורסם ביותר, אם כי לא מהימן במיוחד: "בחודש סיון נכנסים לבית הכנסת, ומקללים למלך, וקוראים אותו יום העצרת ועולים לגג בית אלוקיהם וזורקים תפוחים ומלקטים אותם, ואומרים: כשם שאנו מלקטים התפוחים, כך יתלקטו העמים שונאינו מבינינו".

מוסר העדות הוא... המן הרשע, ש"הלשין" על היהודים מתוך מטרה להבאיש את ריחם בעיני המלך אחשוורוש (מדרש אבא גוריון עמ' 26, מדרש אגדת אסתר דף ט"ז וכן ב"תרגום שני" אסתר ג/ח). המן גם גילה בהזדמנות זו את טעמו של המנהג, אשר יסודו לפי המבואר בגמרתנו, ש"סימנא מילתא". היינו, יש סימנים שונים המסמלים בקשות שונות, כגון, אכילת ה"סימנים" בראש השנה, וגם מנהג לקיטת התפוחים היה סימן טוב ללקיטת שונאיהם של היהודים.

השלכת תפוחים בחג השבועות: לפני שנים רבות, נהגו כן יהודי מרוקו. בהקשר לכך מצטט הר"י טסלר (קובץ "צאנו קלויזנבורג" ארה"ב, גליון א'; ובהשלמות שבגליון ה') עדות מעניינת: "בזמנים קדומים, נהגו ביום השבועות בעת הרקדת ספרי תורה להשליך תפוחים על המתפללים מגג בית הכנסת, עזרת נשים, והילדים ליקטו אותם" (יהדות המגרב - מסורות ומנהגים, עמ' 293).

הפרדס שנתרם כדי לספק תפוחים לבית הכנסת: מנהג עתיק יומין זה, שבמקורו היה נוהג בחג השבועות, גם הועתק ל"שמחת תורה", כאשר שני חתני השמחה, חתן תורה וחתן בראשית, השליכו תפוחים רבים לעבר הקהל החוגג, שרכן בהמוניו לאסוף אותם. יש שנהגו לעשות כן בתוך בית הכנסת, ויש שקיימו מנהג זה בחצר בית הכנסת (מנהגים דבי מהר"ם מרוטנבורג, עמ' 70-69). בעיר וורמייזא נהגו החתנים ובני משפחותיהם להתכנס בבית מיוחד, שבו הוכנו מראש פירות רבים למטרה זו, ואשר במשך שנים רבות נקטפו מפרדס ש"נתרם" ליהודים על ידי גויה, בתנאי, שבכל שנה ילקטו ממנו פירות לצורך זה... מאוחר יותר, במלחמת שלושים השנים שהסתיימה בשנת ת"ח, נהרס הפרדס, אך בני הקהילה המשיכו לקיים את המנהג באדיקות (מנהגים דק"ק ורמייזא עמ' רכ"ז-רכ"ח). מנהג זה, בשינויים קלים, גם נהג בקהילות פולין והונגריה, ועד ימינו הוא משתמר בקרב קהילות חסידיות מסוימות (ראה קובץ "צאנו קלויזנבורג" ארה"ב, גליון א', מאמר הר"י טסלר, המתאר את השתלשלותו של המנהג, והמספר על מנהגו של האדמו"ר מצאנז זצ"ל, שאף פעל ישועות על ידי תפוחים אלו). עדות למנהג זה ניתן למצוא בהקשרים שונים בספרי ההלכה. כך למשל, רבי יוסף תאומים, בעל ה"פרי מגדים" (סי' תרס"ט ועיי"ש ב"באר היטב", וראה גם בסי' קע"א) מזהיר, כי אין לזרוק את הפירות במקום מאוס, משום איסור "בל תשחית". זמן רב לפניו, התריע גדול חכמי אשכנז לפני כשש מאות שנה, רבי יעקב הלוי מולין - המהרי"ל בנשות ישראל, לכל ירכשו את הפירות בחג עצמו (מהרי"ל, הלכות יו"ט עמ' קפ"ב), וגם תלמידו רבי יעקב - המהר"י ווייל (שו"ת מהר"י ווייל סי' קצ"א) הזהיר: "החתנים יקנו הפירות קודם יום טוב". ואילו רבי אליהו שפירא, בעל ה"אליה רבה" (סי' של"ה ס"ה) דן, מדוע מותר ללקט את הפירות ביום טוב, אחרי שחז"ל אסרו ללקט פירות שנתפזרו לתוך קופסה.

נשיאת כפיים בתפילת שחרית: במנהגי רבי אייזיק טירנא (עמ' קל"ב) מסופר, כי בהונגריה היה נוהג בתקופתו, לפני כשש מאות שנה, שביום "שמחת תורה" הקדימו הכהנים לשאת כפים בתפילת שחרית, שלא כנהוג בחוץ לארץ לעשות כן בתפילת מוסף. זאת, "מפני שמחת העם, שקונים פירות וזורקים בבית הכנסת לתינוקות לשמחת תורה". ככל הנראה, השמחה היתירה שיבשה את יכולתם של הכהנים לשאת את כפיהם לאחר קיום המנהג, ועקב כך הוקדמה ברכת הכהנים לתפילת שחרית.

אחד עשר שבטים, אשר כל אחד מהם זקוק לשבעה צדיקים שיגנו עליו ("סיפורי חסידים" על התורה 234).

דף ח/א איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצות היו אומר זו עבודת כוכבים

מקומה של העולה בחטא ע"ז

בגמרתנו מובאת דרשת חז"ל, שהפסוק (במדבר טו/כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה" בא לומר, שהמודה בעבודה זרה הרי הוא ככופר בכל התורה כולה.

דווקא בפסוק זה רמזה התורה את חומרתה של העבודה זרה, מבאר בעל "נחל אליהו", משום שהתורה נצרכה להסביר, מדוע בחטא זה בלבד מחוייבת עדת ישראל בקרבן עולה וגם בקרבן חטאת. וזאת, לפי ששקולה עבודה זרה ככל המצוות בתורה, ולפיכך, מלבד קרבן חטאת, שהוא כנגד מצוות לא תעשה, אף עולה, יש להביא, שהיא כנגד מצוות עשה!...

זוהי גם הסיבה, שאף על פי שקרבן החטאת קודם לקרבן העולה, שהעולה קודמת לקרבן העולה. שכן, בכל התורה כולה קודמת הקרבת קרבן החטאת לקרבן העולה. משום שהעולה באה כדורון אחר כפרתה של העבירה בהקרבת קרבן החטאת (זבחים ב/ז). אולם, כאן, כאמור, אף העולה באה לכפרה, ולפיכך היא קודמת לחטאת ("טללי אורות").

דף ט/א גדלהו משל אחיו

מדוע היו וילונות לרבי חיים עוזר? "ה'חפץ חיים" זצ"ל היה מרבה לדבר נגד המותרות. לטעמו, אף וילונות, נכללו, בהגדרה זו, וכאשר נכנס לבית אחד ממקורביו וראה שם וילונות תלויים, נסוג לאחור, ולא נכנס לאותו בית בשנה הקרובה. שאלה אותו הרבנית: הלא גם בביתו של רבי חיים עוזר גרוזיניסקי תלויים וילונות? ענה לה הח"ח:

מדוע אינך מבינה? רבי חיים עוזר הוא נשיא ישראל, ויש לקיים בו את דרשת חז"ל "גדלוהו משל אחיו", ולכן הוא חייב לסבול זאת. אני, איש פשוט הנני, ואיני צריך לכל זה... (הצדיק ר' שלמה).

דף יב/א לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה

לעולם שלא לשמה

"לעולם?" תמה הרבי מקוצק זצ"ל, והשיב: לעולם, היינו: כשיעסוק אדם ויוסיף ויגדל בתורה, לעולם הוא יגלה ויחזור ויגלה מחדש, כי ברגע הקודם היה לימודו בבחינת "שלא לשמה" לעומת דרגתו הנוכחית...

דף יא/ב וכי נס אחד נעשה בשמן המשחה

את היסודות יש ליצוק בנס

בגמרתנו מונה מספר ניסים שנעשו בשמן המשחה. דווקא בשמן המשחה נעשו ניסים אלו, אמר האדמו"ר רבי אברהם מרדכי מגור זצ"ל, כי בשמן המשחה תנכו את כלי המקדש. החינוך וההתחלה חייבים לבוא בהשפעה עליונה, למעלה מן הטבע.

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אביש פירר** ז"ל
ב"ר משה מנחם ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשס"א
ומרת **עדינה טובה** ע"ה
ב"ר יעקב צבי הכהן ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשס"ח
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **אסתר** ע"ה

בת יחיאל מאיר נלב"ע י"ג באלול תשע"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **צירל פולק** ע"ה

ב"ר יוסף הקש ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשל"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י

משפחות **פולק**, **מי זהב** ו**קרפין** שיחיו

לעילוי נשמת

ר' **יואל שטרננטל** ז"ל

ב"ר יהודה נחמן ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשל"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני ידידיו

הר"ר **ברוך מרדכי** ומשפ' שיחיו - גבעת שמואל